

MHP – ISO

Onderzoek Studiefinanciering & leengedrag Studenten

MHP Vakcentrale
Multatulilaan 12
4103 NM Culemborg
Postbus 575
T 0345 851 900 / F 0345 851 915
E info@vc-mhp.nl / I www.vakcentralemhp.nl
4100 AN Culemborg

Interstedelijk Studenten Overleg
Bemuurde Weerd o.z. 1, 3514 AN Utrecht
T 030-230 26 66 / F 030-230 44 11
E iso@iso.nl / I www.iso.nl

Utrecht, 19 juni 2011

Onderzoek naar studiefinanciering 1991-2012

Samenvatting en conclusies

We staan aan de vooravond dat het kabinet Rutte forse bezuinigingen wil doorvoeren op de studiebeurzen voor het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs. In de achterliggende decennia is al sluipenderwijs een groot deel van de kosten van studeren afgeschoven op studenten en hun ouders. Er is sprake van een steeds verder terugtrekkende overheid, zo blijkt uit onderzoek van het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO) en de Vakcentrale voor middengroepen en hoger personeel (MHP).

Ontwikkelingen tot op heden.

De bijdrage van de overheid via de basisbeurs is in de afgelopen twee decennia afgenomen met 38%, de bijdrage van de student (lening) is met 105% gestegen en de bijdrage die ouders geacht worden te leveren, is met 77% gestegen.

De gevolgen hiervan voor de koopkracht van ouders en de toekomstige koopkracht van studenten is groot. Als ouders besluiten om alle kosten voor hun rekening te nemen, betekent dit een forse aanslag op het besteedbaar inkomen. Bij anderhalf maal modaal gaat het om circa 25% van het netto-inkomen, namelijk €659,- per maand.

Een alternatief is dat de student een gedeelte van de kosten zelf draagt en de ouders het gedeelte voor hun rekening nemen, dat zij geacht worden bij te dragen (het bedrag van de aanvullende beurs). In dat geval zal het netto inkomen van de ouders gedurende de studie van hun kind ruim 8,5% lager uitvallen. De student kan er voor kiezen voor de overige kosten een rentedragende lening plus een collegegeldkrediet af te sluiten. Dit heeft na de studie gevolgen voor het besteedbaar inkomen van de student zelf. Vier jaar lang een lening van €426,- per maand resulteert in een totale studieschuld van €20.490,-. Als de lening in vijftien jaar wordt afgelost, betekent dit dat het besteedbaar inkomen (bij anderhalf maal modaal) gedurende die gehele periode 4,3% lager uitvalt. Als de student vijf in plaats van vier jaar over zijn studie doet (wat in de praktijk veel vaker voorkomt), valt het netto inkomen zelfs 5,3% lager uit.

Een ander alternatief is dat een student gaat werken naast zijn studie. Het laatste kan echter ten koste gaan van de studieresultaten. Studenten worden dus min of meer gedwongen om zich flink in de schulden te steken.

Zeer opvallend is de toename van het aantal (oud) studenten dat leent of schuld maakt. In beide gevallen is er tussen 2003 en 2009 een stevige groei geweest. Het aantal studenten dat leende naast de prestatiebeurs is toegenomen van 62.200 tot 102.500. Het aantal oud studenten met langlopende schulden is in dezelfde periode toegenomen van 49.378 tot 86.894. Het gemiddelde schuldbedrag is daarbij fors gestegen. Dit was aanvankelijk € 7.939,-, in 2009 bedroeg dit maar liefst € 12.523,-.

Het ISO en de MHP maken zich grote zorgen over de laagdrempeligheid van het aangaan van een lening en de huidige beperkte voorlichting. Wanneer er in de toekomst noodgedwongen meer geleend zal moeten worden, verdient de voorlichting additionele aandacht.

Kabinetsplannen

Het kabinet Rutte wil de basisbeurs in de masterfase omzetten in een rentedragende lening. Voor elk jaar in de masterfase komt er dan nog een schuld bij van €2.295,-. Aflossing in vijftien jaar zou een extra vermindering van de koopkracht met 0,5% betekenen. Als doekje voor het bloeden verlengt het kabinet de aflossingsperiode naar twintig jaar. In de hierboven genoemde voorbeelden (vier jaar en vijf jaar studie) betekent dit nog altijd in totaal een lager netto inkomen voor de student van respectievelijk 3,6% en 4,4% per jaar. Maar dan wel gedurende een periode van twintig jaar !

Onder het mom van 'administratieve vereenvoudiging' wil het kabinet ook een aantal maatregelen nemen, die weliswaar betrekking hebben op een kleinere groep studenten, maar die wel desastreus kunnen uitpakken. Het gaat hier onder andere om het afschaffen van de partnertoeslag (€557,- per maand), de afschaffing van de toets voor de aanvullende studiebeurs of er nog minderjarige kinderen zijn in een gezin (per minderjarig kind €60,- in de maand) en het afschaffen van de aanvullende studiebeurs bij weigerachtige of onvindbare ouders (gemiddeld €232,- per maand). De MHP en het ISO vinden het een valse voorstelling van zaken dat het hier zou gaan om "administratieve vereenvoudigingen zonder een grote achteruitgang van deze groepen".

Hogere financiële drempels voor het ontwikkelen van talent staan haaks op het streven van de overheid om tot de top vijf van de kenniseconomieën te gaan behoren. Het stelsel van studiefinanciering is in de afgelopen decennia al steeds verder uitgehold en dit kabinet gaat op dezelfde voet voort.

Onderzoek naar studiefinanciering 1991-2012

Inleiding

De kabinetsvoornemens rondom de studiefinanciering kunnen grote gevolgen hebben voor de toekomstige inkomenspositie van studenten. In toenemende mate moeten studenten gaan lenen om een studie en hun levensonderhoud te kunnen bekostigen, waardoor de schulden van studenten zullen stijgen. Het beeld dat vaak wordt geschetst dat studenten een 'luizenleventje op kosten van de samenleving leiden' is niet op feiten gebaseerd. De Vakcentrale voor middengroepen en hoger personeel (MHP) heeft in 2000 al een onderzoek gedaan naar de ontwikkeling van de eigen bijdragen van studenten en hun ouders in het daaraan voorafgaande decennium. Omdat er met de aanstaande bezuinigingen onder meer op de studiefinanciering voor het hoger onderwijs (hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs) wederom een forse verschuiving komt, heeft de MHP besloten dit onderzoek te herhalen. Ditmaal in samenwerking met het Interstedelijk Studenten Overleg (ISO).

Het onderzoek geeft enerzijds een beeld over de ontwikkeling ten aanzien van de studiefinanciering in het afgelopen decennium, anderzijds wordt getracht de gevolgen van de kabinetsmaatregelen in zijn geheel ten aanzien van de Wet Studiefinanciering (WSF) in het hoger onderwijs beter in kaart te brengen.

Afgezien van de gevolgen voor de studenten (en hun ouders) zelf, hebben de bezuinigingen op de studiefinanciering in het hoger onderwijs ook gevolgen voor de samenleving. De krapte op de arbeidsmarkt zal zich volgens diverse modellen vooral manifesteren bij hoger opgeleiden. Bij een toenemende vergrijzing en een verschuiving van de Nederlandse economie naar een kenniseconomie, zullen extra financiële drempels er toe leiden dat de tekorten aan hoger opgeleiden onnodig extra zullen stijgen. Volgens het ISO en de MHP brengen extra financiële drempels voor het hoger onderwijs Nederland alleen maar verder af van het streven om tot de top 5 van de kenniseconomieën te behoren. Het kabinet zou er verstandig aan doen om het motto "wie investeert in de jeugd heeft de toekomst" waar te maken in plaats van te desinvesteren. Het voorliggende onderzoek heeft zich echter niet gericht op dit macro economische vraagstuk. Er is vooral beoogd de individuele gevolgen in beeld te brengen.

Samenvatting eerder onderzoek 2000

In 2000 heeft de MHP een onderzoek gedaan naar de ontwikkelingen van de studiebeurzen in het voorafgaande decennium. De conclusies waren toen:

- Weliswaar heeft de overheid het gemiddelde normbudget (het bedrag waarvan studenten moeten rondkomen) in de periode 1999-2000 met 28% verhoogd, het aandeel van de overheidsbijdrage in het normbudget (via de basisbeurs) is in diezelfde periode met 25% verlaagd. De door ouders gefinancierde bijdrage werd geacht met 92% te zijn gestegen, en die door de studenten zelf (in de vorm van een lening of uit eigen inkomsten) met gemiddeld 66%.
- Na aftrek van de gemiddelde vaste lasten hadden studenten een vrij besteedbaar inkomen dat met 15% was gedaald (rekening houdend met de inflatie). Bovendien hadden de wijzigingen in de Wet Studiefinanciering ertoe geleid dat de gemiddelde student, op het moment dat deze afgestudeerd was, aanzienlijk meer moest aflossen per maand dan volgens de WFS in 1991. Een student die in vijf jaar afstudeerde, moest bijvoorbeeld gedurende vijftien jaar f40,- (€18,15) per maand meer aflossen (exclusief rente) dan in 1999 nog het geval was (gecorrigeerd voor inflatie).

- Studenten met ouders die een inkomen hadden van ongeveer anderhalf maal modaal, komen niet in aanmerking voor een aanvullende (prestatie)beurs. Deze ouders werden voor een gemiddelde student in 1991 nog geacht ongeveer 7% van het netto-inkomen bij te dragen aan de studie van hun kind. In 2000 was dat percentage opgelopen naar 10%.

De algehele conclusie was dat de overheid steeds minder verantwoordelijkheid nam om studenten te ondersteunen bij het volgen van hoger onderwijs. Een groot deel van de bekostiging van studies in WO en HBO is afgeschoven op de ouders en de studenten. Mede in het licht van het stijgend tekort aan hoger opgeleiden riep de MHP de rijksoverheid op om studeren weer aantrekkelijker te maken, door een groter deel van de bekostiging op zich te nemen.

Financiering van het normbudget

Het ministerie van OC&W rekt jaarlijks het bedrag uit waar studenten van moeten kunnen rondkomen. Dit wordt ook wel het normbudget genoemd. De financiering is als volgt opgebouwd.

uitwonend	1991	2000	2011
normbudget	f 1.045,09 (100,0%)	f 1.294,46 (100,0%)	€934,02 (100,0%)
basisbeurs	f 570,00 (54,5%)	f 444,25 (34,3%)	€266,23 (28,5%)
aanvullende beurs/ouders	f 183,43 (17,6%)	f 457,15 (35,3%)	€240,92 (25,8%)
lening	f 291,66 (27,9%)	f 393,06 (30,4%)	€287,54 (30,8%)
collegegeldkrediet	n.v.t.	n.v.t.	€139,33 (14,9%)
thuiswonend	1991	2000	2011
normbudget	f 710,09 (100,0%)	f 959,46 (100,0%)	€743,48 (100,0%)
basisbeurs	f 235,00 (33,0%)	f 144,25 (15,0%)	€95,61 (13,0%)
aanvullende beurs/ouders	f 183,43 (25,8%)	f 422,15 (44,0%)	€221,00 (29,7%)
lening	f 291,66 (41,1%)	f 393,06 (41,0%)	€287,54 (38,7%)
collegegeldkrediet	n.v.t.	n.v.t.	€ 139,33 (18,7%)

Hoewel geconstateerd kan worden dat de basisbeurs iets is toegenomen in het afgelopen decennium, is het aandeel van de gift (basisbeurs, mits een student binnen tien jaar zijn diploma behaalt) verder afgenomen. Zowel voor de uitwonende als voor de thuiswonende student. Studenten moeten via een bijbaan of een lening dus een steeds groter gedeelte van de studiekosten voor eigen rekening nemen.

Dezelfde tabel kan worden opgemaakt, maar dan uitgedrukt in euro's niveau 2011. Dat wil zeggen dat de bedragen voor 1991 en 2000 gecorrigeerd zijn voor de inflatie.

uitwonend	1991	2000	2011
normbudget	€747,40 (100,0%)	€738,36 (100,0%)	€934,02 (100,0%)
basisbeurs	€407,63 (54,5%)	€253,40 (34,3%)	€266,23 (28,5%)
aanvullende beurs/ouders	€131,18 (17,6%)	€260,76 (35,3%)	€240,92 (25,8%)
lening	€208,58 (27,9%)	€224,20 (30,4%)	€287,54 (30,8%)
collegegeldkrediet	n.v.t.	n.v.t.	€139,33 (14,9%)
thuiswonend	1991	2000	2011
normbudget	€507,82 (100,0%)	€547,27 (100,0%)	€743,48 (100,0%)
basisbeurs	€168,06 (33,0%)	€82,28 (15,0%)	€95,61 (13,0%)
aanvullende beurs/ouders	€131,18 (25,8%)	€240,79 (44,0%)	€221,00 (29,7%)
lening	€208,58 (41,1%)	€224,20 (41,0%)	€287,54 (38,7%)
collegegeldkrediet	n.v.t.	n.v.t.	€ 139,33 (18,7%)

De kosten van studeren (normbudget) zijn in het afgelopen decennium aanzienlijk gestegen, veel meer dan de inflatie. De basisbeurs is bij die stijging achtergebleven, zodat de student samen met zijn ouders een steeds groter aandeel in de kosten voor zijn rekening moet nemen.

Volgens de gegevens van het ministerie van OC&W geldt de volgende verdeling van WO- en HBO-studenten:

	uitwonend	thuiswonend	totaal
WO	24,0%	8,7%	32,7%
HBO	32,1%	35,2%	67,3%
totaal	56,1%	43,9%	100,0%

Op grond van deze verdeling is na te gaan hoe de financiering in respectievelijk 1991 en 2000 verdeeld werd over de overheid, de ouders en de studenten.

gemiddelde financiering normbudget per student (in euro's 2011)

	1991	2000	2011	mutatie 2000-2011	mutatie 1991-2011
gemiddeld normbudget	€642,22	€654,47	€850,36	+€195,89	+€208,14
basisbeurs	€302,46	€178,27	€191,32	+€13,05	-€111,14
aanvullende beurs/ouders	€131,18	€252,00	€232,18	-€19,82	+€101,00
lening (inclusief collegekrediet)	€208,58	€224,20	€426,87	+€202,67	+€218,29

Uit deze tabel blijkt dat de overheid weliswaar in het afgelopen decennium het gemiddelde normbudget fors heeft verhoogd (met ongeveer 32%), maar dat de financiering hiervan vooral is afgewenteld op de studenten zelf. Sterker nog, de overheid heeft het eigen aandeel via de basisbeurs verder verlaagd. In de afgelopen twee decennia is de bijdrage van de overheid via de basisbeurs teruggelopen met 38%, de bijdrage van de student (lening) met 105% opgelopen en de bijdrage die ouders geacht worden te leveren, is met 77% gestegen.

In 1991 bedroeg het aandeel van de overheid in de financiering van het normbudget (via de basisbeurs) gemiddeld nog 49%. Anno 2011 is dit aandeel in de kosten van het normbudget gedaald naar 22%.

Vaste uitgaven van studenten

Uit de gegevens van diverse onderzoeksinstanties zijn de gemiddelde (semi-) vaste lasten te bepalen waarmee studenten in respectievelijk 1991, 2000 en 2011 te maken hebben (gehad). Alle bedragen zijn uitgedrukt in euro's 2011 (dus gecorrigeerd voor de inflatie).

<u>vaste lasten studenten (uitwonend)</u>	<u>1991</u>	<u>2000</u>	<u>2011</u>
collegegeld	€ 104	€ 137	€ 140
studiemateriaal	€ 58	€ 56	€ 45
verzekeringen	€ 60	€ 41	€ 100
huisvesting	€ 221	€ 251	€ 340
vervoer		€ 19	€ 30
<i>totaal</i>	<i>€ 443</i>	<i>€ 505</i>	<i>€ 655</i>
<u>vaste lasten studenten (inwonend)</u>	<u>1991</u>	<u>2000</u>	<u>2011</u>
collegegeld	€ 104	€ 137	€ 140
studiemateriaal	€ 58	€ 56	€ 45
verzekeringen	€ 58	€ 40	€ 90
vervoer		€ 51	€ 50

totaal € 221 € 285 € 325

Bronnen: Ministerie OC&W, NIBUD en CBS

Als gevolg van de versoering van de openbaar vervoerskaart is vanaf 1994 een deel van de vervoerskosten afgeschoven op de studenten zelf. Uit een NIBUD-onderzoek is gebleken dat uitwonende studenten gemiddeld minder uitgeven aan vervoer dan thuiswonende studenten. Vooral de posten huisvesting en verzekeringen (vooral de ziektekostenverzekeringen) zijn in de loop der tijd fors gestegen.

Op grond van de verdeling uitwonende en thuiswonende studenten kunnen ook de gemiddelde vaste lasten per student worden berekend (in euro's 2011).

<u>vaste lasten studenten</u>	<u>1991</u>	<u>2000</u>	<u>2011</u>
uitwonend	€ 443	€ 505	€ 655
thuiswonend	€ 221	€ 285	€ 325
<i>gemiddeld</i>	€ 346	€ 408	€ 510

Andere uitgaven die studenten hebben betreffen de kosten van boodschappen, kleding, sport en ontspanning. Per maand komt dit ongeveer neer op gemiddeld €350,-.

Aflossing lening

Behalve dat de student tijdens zijn studie al te maken heeft met een inkomensachteruitgang, hebben de strenge voorwaarden van de Wet Studiefinanciering (WSF) ook gevolgen voor de toekomstige inkomenspositie van studenten. Ter illustratie onderstaand voorbeeld van een uitwonende student. Uit CBS-cijfers blijkt dat de gemiddelde student al gauw vijf jaar over zijn of haar studie doet, en dat afronding in vier jaar zelden wordt gehaald.

Totale lening situatie 1991: €12.500,- (in euro's 2011)

(5 jaar x 12 maanden x €208,58)

Af te lossen in vijftien jaar: €70,- per maand

(toelichting: in 1991 kon men nog 1 jaar langer dan de cursusduur een studiebeurs ontvangen)

Totale lening situatie 2000: €15.600,- (in euro's 2011)

(5 jaar x 12 maanden x €224,20 + 1 jaar x 12 maanden x €178,27)

Af te lossen in vijftien jaar: €85,- per maand

Totale lening situatie 2011: €27.900,- (in euro's 2011)

(5 jaar x 12 maanden x €426,87 + 1 jaar x 12 maanden x €191,32)

af te lossen in vijftien jaar: €155,- per maand

Met andere woorden, de student die onder de huidige WSF valt, moet in vergelijking met 1991 (gecorrigeerd voor inflatie) vijftien jaar lang ongeveer tweemaal zoveel per maand aflossen dan tien jaar of twintig jaar geleden. Daarboven op komt dan nog de rente over het openstaande bedrag.

In de praktijk hebben veel studenten een bijbaan. Maar hier geldt dat naarmate een student meer werkt, het risico dat er langer gedaan wordt over de studie toeneemt en dus ook de studieschulden. Ook blijken ouders in de praktijk gemiddeld meer bij te dragen dan van hen verlangd wordt (hoogte van de aanvullende beurs). Hierdoor is de gemiddelde studieschuld van studenten ongeveer €12.500,- (bron: Nibud). Rekening houdend met een rentepercentage van 2,5%, zou dit betekenen dat een gemiddeld student gedurende 15 jaar €82,50 per maand terug betaalt. In totaal wordt ongeveer €2.400,- rente betaald. Dit komt er op neer dat de gemiddelde

student momenteel na afstuderen 15 jaar lang 3,3% minder te besteden heeft dan iemand zonder studieschuld.

Ouderlijke bijdrage

Of een student een aanvullende beurs kan krijgen, is afhankelijk van het inkomen van de ouders en of de ouders nog meer studerende kinderen hebben. De DUO (Dienst Uitvoering Onderwijs, voorheen de IBG-groep) hanteert een complexe systematiek om de eventuele hoogte van de aanvullende beurs te bepalen. Globaal komt het er op neer dat bij een ouderlijk inkomen van anderhalf maal modaal (€48.750,-) de student geen aanvullende beurs krijgt toegekend. Tot een ouderlijk inkomen op het niveau van ongeveer modaal (€32.500,-) kan de student een volledige aanvullende beurs ontvangen.

Voor studenten in het hoger onderwijs bedroeg de gemiddelde maximale aanvullende beurs in 1991 €131,18 per maand. Bij een ouderlijk inkomen van anderhalf maal modaal (destijds: bruto €30.000,-) werden de ouders geacht ongeveer 7% van het nettoloon bij te dragen aan de studie van hun kind. In het jaar 2000 was de gemiddelde maximale aanvullende beurs €252,- per maand. Bij anderhalf maal modaal (€ 37.500,- bruto) betekende dit een ouderlijke bijdrage van 10% van het nettoloon. Anno 2011 bedraagt een inkomen van anderhalf modaal €48.750,- en wordt een ouderlijke bijdrage van 9% verondersteld. De aanvullende beurs is ten opzichte van tien jaar geleden iets gedaald.

Kabinetsmaatregelen studiefinanciering

Het kabinet Rutte heeft plannen om aanzienlijke wijzigingen door te voeren in de WSF voor studenten in het hoger onderwijs. In plaats van investeren in de toekomstige hoger opgeleiden worden vooral maatregelen genomen die het studeren duurder maken. Er worden wederom extra financiële drempels opgeworpen om een hbo of wo-opleiding te volgen. Hieronder een korte samenvatting van de maatregelen.

Het verhogen van het collegegeld voor langstudeerders

Studenten die langer studeren dan de reguliere studieduur voor een bachelor- of een masteropleiding, beide nog vermeerderd met een uitloopjaar, betalen een verhoogd bedrag aan collegegeld: het wettelijk collegegeld plus €3.000,- extra. Voor deze verhoging kan ook gebruik gemaakt worden van het collegegeldkrediet. De maatregel zal vanaf 1 september 2012 van kracht worden.

Studenten die door medische omstandigheden, een functiebeperking of een handicap studieovertraging oplopen, kunnen afhankelijk van de situatie maximaal drie jaar extra krijgen om te studeren tegen betaling van het wettelijk collegegeld (dus zonder de verhoging). Studenten die een tweede studie volgen in de gezondheidszorg of het onderwijs en daarvoor het wettelijk collegegeld betalen, krijgen per bachelor- en masterfase nog een extra uitloopjaar (dus twee in plaats van één).

Het onderbrengen van de basisbeurs voor masteropleidingen in een sociaal leenstelsel

De invoering van een sociaal leenstelsel in de masterfase betekent dat vanaf 1 september 2012 de basisbeurs alleen nog kan worden geleend gedurende de bacheloropleiding. Wel blijft het mogelijk om in de masterfase een aanvullende prestatiebeurs te ontvangen in het geval de ouders niet voldoende kunnen bijdragen aan de studie.

Verlenging terugbetalingsperiode

Vanaf 1 september 2012 wordt het mogelijk om de studieschuld in twintig jaar terug te betalen in plaats van vijftien jaar. Door deze verlenging van de aflofsfase daalt het af te betalen maandbedrag, maar loopt de aflossing vijf jaar langer door. Een eventuele restschuld zal dan ook pas na twintig jaar in plaats van vijftien jaar worden kwijtgescholden.

Het inkorten van het aantal jaren waarmee met het studentenreisproduct kan worden gereisd

Het recht op het studentenreisproduct (OV-chipkaart) wordt voor studenten per 1 september 2012 met twee jaar ingekort. Het maximale recht wordt daarmee teruggebracht van 'studieduur plus drie jaar' naar 'studieduur plus één jaar'. Het aantal jaren dat kan worden geleend, verandert niet. Voorbeeld: voor een wo-bachelor en master samen (meestal vier jaar) bestaat straks vijf jaar in plaats van zeven jaar recht op een studentenreisproduct. Studenten die op basis van individuele omstandigheden recht hebben op een extra jaar prestatiebeurs, hebben ook recht op een extra jaar studentenreisproduct. Het studentenreisproduct blijft een onderdeel van de prestatiebeurs.

Het vereenvoudigen van het studiefinancieringsstelsel

Het kabinet wil het stelsel van studiefinanciering met ingang van 1 september 2012 administratief vereenvoudigen. Die vereenvoudiging bestaat uit de volgende onderdelen:

- Andere berekeningswijze aanvullende beurs.
- De studieschuld van de ouders en het aantal minderjarige kinderen dat zij verzorgen zullen geen rol meer spelen bij de berekening voor de aanvullende studiebeurs.
- De regeling voor studenten met weigerachtige of onvindbare ouders wordt afgeschaft (in deze gevallen kan nu nog een aanvullende beurs worden verstrekt).
- De partnertoeslag wordt afgeschaft (in geval van een kind jonger dan 12 jaar en de partner geen studiebeurs heeft).
- Het wordt mogelijk om studiefinanciering met terugwerkende kracht aan te vragen, binnen het studiejaar.
- Aan het eind van de studie wordt de eventueel nog niet opgenomen prestatiebeurs niet meer uitbetaald.

Gevolgen kabinetsmaatregelen

Voor specifieke groepen zullen de aangekondigde maatregelen in financieel opzicht grote gevolgen hebben.

- Een student met weigerachtige of onvindbare ouders krijgt te maken met een 'gat' van €232,- per maand. Dit kan alleen worden opgevangen door of te gaan werken of een extra studieschuld op te bouwen (bij vijf jaar studeren betekent dit een extra lening van bijna €14.000,-). Als dit in 20 jaar terugbetaald moet worden, zal dit voor een student die in de toekomst bijvoorbeeld anderhalf maal modaal gaat verdienen, betekenen dat deze twintig jaar lang 2,3% minder te besteden heeft.
- Een student met jongere broers of zussen die geen studiefinanciering ontvangen, komt eerder in aanmerking voor een aanvullende beurs. Zo kan een student van wie de ouders anderhalf maal modaal verdienen en met twee jongere broers of zussen, nu nog een aanvullende beurs krijgen van circa €120,- per maand. Het kabinet wil dat niet meer meewegen in de toekenning van de aanvullende beurs. In dit geval betekent dit het wegvallen van een aanvullende beurs van €1.440,-, die de ouders worden geacht zelf te betalen. Voor de ouders betekent dit een netto inkomensachteruitgang van 4,5% gedurende de periode dat hun kind studeert.
- Een student met een partner zonder inkomen en een klein kind, ontvangt nu de zogenaamde partnertoeslag. Deze toeslag wordt weliswaar weinig aangevraagd, maar bedraagt voor hen die hiervoor in aanmerking komen €557,- per maand. Bij het vervallen van deze regeling betekent dit een achteruitgang van €6.684,- per jaar. Als dit bedrag geleend moet worden, betekent dit bij een vierjarige studie een extra studieschuld van € 26.700,-. Als dit in 20 jaar terugbetaald moet worden, zal dit voor een student die in de toekomst bijvoorbeeld anderhalf

maal modaal gaat verdienen, betekenen dat deze twintig jaar lang 4,3% minder te besteden heeft.

Deze maatregelen 'verkoopt' het kabinet onder het mom van "administratieve vereenvoudiging". Letterlijk staat er in de 'Beleidsnotitie Studiefinanciering' van het ministerie van OC&W (d.d. 11 maart 2011) bij deze beleidsmaatregelen dat "er geen vereenvoudigingen zijn opgenomen die een grote achteruitgang betekenen voor de doelgroep". Het ISO en de MHP kunnen niet anders constateren dan dat hier een valse voorstelling van zaken wordt gegeven.

De invoering van het sociale leenstelsel voor de masterfase treft relatief veel studenten. Jaarlijks behalen circa 30.000 studenten hun masterdiploma. Zij zullen te maken krijgen met een extra lening, omdat de basisbeurs geen gift meer zal worden bij het behalen van een masterdiploma, maar een lening blijft. De huidige studieschuld zal daarom in de toekomst nog groter worden.

- Bij een eenjarige masteropleiding neemt de studieschuld toe met een bedrag van gemiddeld €2.800,-. Voor een tweejarige masteropleiding wordt dit bedrag het dubbele, namelijk €5.600,-. Dit betekent dat bij een inkomen van anderhalf maal modaal, de student gedurende twintig jaar respectievelijk een 0,5% en 0,9% minder te besteden heeft.
- Als een student om wat voor reden dan ook bij een eenjarige masteropleiding twee jaar vertraging oploopt (bijvoorbeeld door ziekte), loopt de schuld niet alleen op doordat de basisbeurs gedurende die periode een lening is, maar wordt deze student ook nog met een extra collegegeldverhoging geconfronteerd van €3.000,-. De totale kosten van een jaar langer studeren voor de student en de ouders zijn gemiddeld €13.200,-. Dit betekent gedurende twintig jaar een extra koopkrachtvermindering van 2,2%.

Huidig leengedrag

In een weergave van de DUO (zie bijlage) is af te lezen dat de afgelopen jaren (2004-2009) het aantal studenten dat is gaan lenen naast de prestatiebeurs is toegenomen met ruim 40.000. Aanvankelijk leenden er nog 62.200 studenten naast de prestatiebeurs, in 2009 waren dat er al 102.500.

Daarbij komt dat het aantal personen dat in post (zie bijlage) instroom langlopende schulden (ILS) terecht is gekomen behoorlijk is toegenomen. De personen in deze groep zijn afgestudeerd of beëindigen de opleiding zonder deze af te ronden. Als er geleend is, resteert er in beide gevallen een schuld bij DUO. In 2004 betrof het nog 49.378 personen met een gemiddelde schuld van € 7.939,-. In 2009 ging het om 86.894 oud-studenten met een gemiddelde schuld van € 12.523,-

In beide situaties staat de forse groei in aantallen centraal.

Belangrijkste conclusies

In de afgelopen decennia is het aandeel van de overheid in de financiering van de studiekosten van studenten aan het hoger onderwijs fors teruggelopen. Een steeds groter deel van de kosten komen ten laste van de studenten en hun ouders zelf.

Als ouders besluiten om alle kosten voor hun rekening te nemen, betekent dit een forse aanslag op het besteedbaar inkomen. Bij anderhalf maal modaal gaat het om circa 25% van het netto-inkomen, namelijk €659,- per maand.

Een alternatief is dat de student een gedeelte van de kosten zelf draagt en de ouders het gedeelte voor hun rekening nemen, dat zij geacht worden bij te dragen (het bedrag van de aanvullende beurs). In dat geval zal het netto inkomen van de ouders gedurende de studie van hun kind ruim 8,5% lager uitvallen. De student kan er voor kiezen voor de overige kosten een rentedragende lening plus een collegegeldkrediet af te sluiten. Dit heeft na de studie gevolgen voor het besteedbaar inkomen van de student zelf. Vier jaar lang een lening van €426,- per maand resulteert in een totale studieschuld van €20.490,-. Als de lening in vijftien jaar wordt afgelost betekent dit dat het besteedbaar inkomen (bij anderhalf maal modaal) gedurende die gehele periode 4,3% lager uitvalt. Als de student vijf in plaats van vier jaar over zijn studie doet (wat in de praktijk veel vaker voorkomt) valt het netto inkomen 5,3% lager uit.

Een ander alternatief is dat een student gaat werken naast zijn studie. Het laatste kan echter ten koste gaan van de studieresultaten en leiden tot studievertraging. Studenten worden dus min of meer gedwongen om zich flink in de schulden te steken.

Het kabinet wil bovendien de basisbeurs in de masterfase omzetten in een rentedragende lening. Voor elk jaar in de masterfase komt er dan nog een schuld bij van €2.295,-. Aflossing in vijftien jaar zou een extra vermindering van de koopkracht met 0,5% betekenen. Als doekje voor het bloeden verlengt het kabinet de aflossingsperiode naar twintig jaar. In de hierboven genoemde voorbeelden (vier jaar en vijf jaar studie) betekent dit nog altijd in totaal een lager netto inkomen voor de student van respectievelijk 3,6% en 4,4% per jaar. Maar dan wel gedurende een periode van twintig jaar !

Onder het mom van 'administratieve vereenvoudiging' wil het kabinet ook een aantal maatregelen nemen, die weliswaar betrekking hebben op een kleinere groep studenten, maar die wel desastreus kunnen uitpakken. Onder andere gaat het om het afschaffen van de partnertoeslag (€557,- per maand), de afschaffing van de toets voor de aanvullende studiebeurs of er nog minderjarige kinderen zijn in een gezin (per minderjarig kind €60,- in de maand) en het afschaffen van de aanvullende studiebeurs bij weigerachtige of onvindbare ouders (gemiddeld €232,- per maand). De MHP en het ISO vinden het een valse voorstelling van zaken dat het hier zou gaan om administratieve vereenvoudigingen zonder een grote financiële achteruitgang voor deze groepen.

Tot slot maken het ISO en de MHP zich grote zorgen over de laagdrempeligheid van het aangaan van een lening en de huidige beperkte voorlichting. Wanneer er in de toekomst noodgedwongen meer geleend zal worden, verdient de voorlichting additionele aandacht.

Utrecht / Culemborg,
juni 2011

BIJLAGE

Systematiek Wet studiefinanciering, studiejaar 2011

(Hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs)

De meeste studies in het hoger onderwijs hebben een cursusduur van vier jaar. Gedurende die tijd hebben alle studenten recht op een basisbeurs (voor een thuiswonende student is dat €95,61 per maand en voor een uitwonende student €266,23). Afhankelijk van het inkomen van de ouders kunnen de studenten daar bovenop nog een aanvullende beurs krijgen van maximaal €221,00 per maand (thuiswonend) of maximaal €240,92 per maand (uitwonend). Daarnaast mogen studenten een lening nemen van maximaal €287,54 per maand en nog een aparte lening afsluiten voor het collegegeld, het zogenaamde collegegeldkrediet van €139,33 per maand. Studenten die meer tijd nodig hebben dan de cursusduur, kunnen daarna nog drie jaar een lening nemen. Sommige studies hebben een cursusduur die langer is dan vier jaar. In dat geval is ook de periode met basisbeurs, lening en aanvullende beurs vijf jaar.

Gedurende norm studieduur	Daarna maximaal drie jaar
Basisbeurs (uitgekeerd als 'prestatiebeurs')	Alleen een lening mogelijk
Aanvullende beurs (uitgekeerd als 'prestatiebeurs')	
OV-chipkaart (uitgekeerd als 'prestatiebeurs')	
Rentedragende lening	
Collegegeldkrediet	

De basisbeurs en de aanvullende beurs worden in het hoger onderwijs uitgekeerd in de vorm van een prestatiebeurs. Dat geldt ook voor de OV-chipkaart die een student ontvangt. Dat werkt volgens het principe 'eerst lenen, dan krijgen'. Basis-, aanvullende beurs en OV-chipkaart worden aanvankelijk uitgekeerd als een lening. Pas als de student een diploma behaalt, wordt de lening omgezet in een gift. De eerste vijf maanden aanvullende beurs worden wel per direct als gift uitgekeerd. Het aantal jaren prestatiebeurs dat na het behalen van een diploma wordt omgezet in een gift, is afhankelijk van de waarde van een diploma:

- hbo-bachelor: 4 jaar
- hbo-bachelor + wo-master 1 jaar: 4 jaar
- hbo-bachelor + wo-master 2 jaar: 5 jaar
- wo-bachelor: 3 jaar (alleen op verzoek)
- wo-bachelor + wo-master 1 jaar: 4 jaar
- wo-bachelor + wo-master 2 jaar: 5 jaar
- wo-bachelor + wo-master 3 jaar: 6 jaar

Voorwaarde is wel dat het diploma binnen een termijn van tien jaar wordt behaald, anders blijft het hele bedrag een lening (niet omgezet in een gift). Als de student binnen de diplomatermijn een diploma haalt op hbo-niveau of wo-niveau, hoeft de prestatiebeurs niet terugbetaald te worden. De lening voor de OV-chipkaart wordt bij het halen van een diploma ook een gift, zelfs in de leenfase. De waarde van de OV-chipkaart is in 2011 €82,37 per maand.

De diplomatermijn duurt tien jaar en begint te lopen vanaf de eerste maand dat er recht bestaat op studiefinanciering voor hbo en wo. Als er geen diploma wordt behaald, dan moet de prestatiebeurs met rente worden terugbetaald.

De aanvullende beurs wordt over het eerste jaar altijd als een gift beschouwd, mits voldaan wordt aan de prestatienorm. Of de andere jaren ook kwijt worden gescholden is afhankelijk van het inkomen van de student en de eventuele partner met een peildatum, die ligt vier jaar na het

kalenderjaar waarin voor het laatst studiefinanciering is ontvangen. De student komt in aanmerking voor kwijtschelding als het inkomen in het peiljaar lager is dan ongeveer € 38.500,-. In het geval er ook een (fiscale) partner is, komt de student in aanmerking voor een aanvullende beurs indien het gezamenlijk inkomen lager is dan € 48.000,-.

De rentedragende lening en het collegegeldkrediet dienen altijd te worden terugbetaald.

Studieleningen moeten na afloop van de studie in vijftien jaar worden terugbetaald. Daarbij geldt een systeem van aflossen naar draagkracht. De lening hoeft alleen terugbetaald te worden bij een voldoende hoog inkomen. Wie na zijn of haar studie een laag inkomen heeft, hoeft minder of zelfs niets terug te betalen. Na vijftien jaar wordt een eventueel restant aan studieschuld kwijtgescholden.

Studenten mogen tot een bepaald bedrag bijverdienen, zonder dat dit consequenties heeft voor de studiebeurs. In 2011 is de bijverdiengrens € 13.215. Zolang een student met die bijverdiensten onder de bijverdiengrens blijft, is er niets aan de hand. Zodra er meer wordt verdiend, moet het meerdere (inclusief rente) worden terugbetaald tot maximaal de som van basisbeurs, aanvullende beurs en OV-chipkaart. Voor de OV-chipkaart staat een vast bedrag van € 82,34 per maand.

Bijlage Nieuwe instroom langlopende schulden (ILS), bron: DUO

Nieuwe instroom in ils (na afstuderen of beeindigen studie)				aantal studenten met SF
			personen met een gem. schuld van:	(peilmoment februari)
Januari	2010	87.337	€ 13.318	477.494
Januari	2009	86.894	€ 12.523	463.160
Januari	2008	74.792	€ 12.107	452.954
Januari	2007	64.688	€ 10.934	441.576
Januari	2006	53.356	€ 10.810	422.805
Januari	2005	49.063	€ 9.557	406.376
Januari	2004	49.378	€ 7.939	385.859

HO

	Lening naast prestatiebeurs		volledige sf als lening		Totaal	
	aantal	gem. bedrag	aantal	gem. bedrag	aantal	gem. bedrag
aug. 2003	50.000	367,70	49.300	434,43	99.300	400,83
aug. 2004	62.200	369,53	52.100	472,02	114.400	415,88
aug. 2005	73.600	371,51	56.900	504,94	130.500	429,69
aug. 2006	92.200	343,15	51.500	618,61	143.700	441,87
aug. 2007	103.600	357,77	53.500	650,67	157.000	457,80
aug. 2008	107.500	368,49	54.200	665,45	161.800	467,74
aug. 2009	103.400	373,94	53.600	667,19	157.000	474,06
dec. 2003	50.000	375,20	52.700	433,85	102.800	404,90
dec. 2004	65.000	377,06	53.400	473,15	118.400	420,39
dec. 2005	83.200	333,04	50.800	595,51	134.000	432,55
dec. 2006	93.100	328,01	53.800	651,10	146.900	446,34
dec. 2007	103.300	358,17	55.500	650,98	158.800	460,51
dec. 2008	105.100	365,54	56.200	664,15	161.300	469,58
dec. 2009	102.500	371,47	56.100	654,01	158.600	471,41

Studentenleengedrag bron: DUO